

Üçüncü Dünya Güvenlik ve Postkolonyal Güvenlik Yaklaşımları Arasındaki Farklılıklar: Devlet, Kültür ve Modernite

*Differences between Third World Security Approaches and Postcolonial
Security Approaches: State, Culture and Modernity*

Neslihan DİKMEN-ALSANCAK

Doktora Adayı, Uluslararası İlişkiler Bölümü, İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi

Bu makaleye atıf için

Dikmen-Alsancak, Neslihan, “Üçüncü Dünya Güvenlik ve Postkolonyal Güvenlik Yaklaşımları Arasındaki Farklılıklar: Devlet, Kültür ve Modernite”, *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 16, Sayı 63, 2019, s. 13-31, DOI: [10.33458/uidergisi.621283](https://doi.org/10.33458/uidergisi.621283)

Makaleye Erişim İçin: <https://dx.doi.org/10.33458/uidergisi.621283>

Makale Gönderim: 18 Temmuz 2018
Son Düzeltme: 17 Nisan 2019
İnternet Yayım: 01 Eylül 2019
Basım Tarihi: 01 Eylül 2019

Uluslararası İlişkiler Konseyi Derneği | Uluslararası İlişkiler
E-Posta: bilgi@uidergisi.com.tr

Bu makalenin tüm hakları *Uluslararası İlişkiler Konseyi Derneği*'ne aittir. Önceden yazılı izin almadan hiçbir iletişim, kopyalama ya da yayın sistemi kullanılarak yeniden yayımlanamaz, çoğaltılamaz, dağıtılamaz, satılamaz veya herhangi bir şekilde kamunun ücretli/ücretsiz kullanımına sunulamaz. Akademik amaçlı alıntılar bu kuralın dışındadır. Yazıda belirtilen fikirler yalnızca yazarına/yazarlarına aittir. UİK Derneğini, editörleri ve diğer yazarları bağlamaz.

Üçüncü Dünya Güvenlik ve Postkolonyal Güvenlik Yaklaşımları Arasındaki Farklılıklar: Devlet, Kültür ve Modernite

Neslihan DİKMEN-ALSANCAK*

*Doktora Adayı, İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Ankara
E-posta: ndikmen@bilkent.edu.tr*

ÖZET

Bu makalenin amacı, Üçüncü Dünya güvenlik yaklaşımları ve postkolonyal güvenlik yaklaşımlarının güvenlik çalışmalarına kuramsal bakışları arasındaki farklılıkları tartışmaktır. Makale dört bölüme ayrılmıştır. İlk bölümde, Üçüncü Dünya güvenlik yaklaşımları ve postkolonyal güvenlik yaklaşımlarının Üçüncü Dünya ve postkolonyalizm kavramlarından ne anladıkları analiz edilmektedir. Sonraki üç bölüm, bu iki yaklaşımın güvenlik çalışmalarına yönelttikleri eleştiriler arasındaki farklılıkları devlet, kültür ve modernite kavramları üzerinden tartışmaktadır. Böylece, bu yaklaşımların güvenlik çalışmalarına getirdikleri eleştiriler ve eleştirel güvenlik yaklaşımlarına yaptıkları katkılar karşılaştırılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Üçüncü Dünya, Güvenlik Çalışmaları, Eleştirel Güvenlik Yaklaşımları, Postkolonyalizm, Güvenlik

ABSTRACT

The aim of this article is to discuss the differences between the theoretical outlooks of the Third World security approaches and the postcolonial security approaches to security studies. This article is composed of four parts. In the first part, the article investigates what the Third World security approaches and the postcolonial security approaches understand of the concepts of the Third World and postcolonialism. Subsequent three parts discuss differences between the critiques of these two approaches to security studies with respect to three concepts of state, culture, and modernity. Thus, this article compares the critiques of these approaches to security studies and their contributions to critical approaches to security.

Keywords: Third World, Security Studies, Critical Approaches to Security, Postcolonialism, Security

* Bu makale, yazarın Bilkent Üniversitesi Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde yaptığı 'Güvenlik Çalışmalarında Küresel Güney'de güvenliğin çalışılması' konulu doktora tez çalışmasından çıkmıştır. Yazar, bu makalenin oluşumundaki değerli önerileri ve yorumları için Prof. Dr. Pınar Bilgin'e ve gelişimindeki katkıları için Dr. Mine Nur Küçük ve Uluslararası İlişkiler Dergisi hakemlerine teşekkürlerini sunar.

Giriş

Eleştirel (yeni) güvenlik yaklaşımları 1990'lı yıllarda güvenliğin askeri konuların ötesinde insan, çevre ve kimlik gibi başka hususları da içerecek şekilde geliştirilmesini tartışmışlardır.¹ Feminist Güvenlik Çalışmaları, Post-Yapısalcılık ve İnşacı güvenlik kuramları, postkolonyal güvenlik yaklaşımları, Kopenhag Okulu, Aberyswyth Okulu ve Paris Okulu gibi güvenliğin unsurlarına farklı perspektiflerden yaklaşan pek çok güvenlik kuramı vardır.² Bu kuramlar, güvenlik çalışmalarının dayandığı “gerçekçi” (*realist*) ve “yeni gerçekçi” (*neorealist*) kuramların varsayımlarını eleştirerek, güvenliğin sadece askeri boyutu üzerinden çalışılmasının dünyadaki diğer güvenliksizliklerin (*insecurities*)³ anlaşılmasını kısıtladığına dikkat çekmişlerdir.⁴

Eleştirel güvenlik yaklaşımlarının çıkmaya başlaması 1990'lı yıllara dayansa da, 1980'li yıllarda güvenliğin genişletilmesini tartışan kuramsal çalışmalar vardır ve Üçüncü Dünya güvenlik yaklaşımları bunlardan biridir.⁵ Üçüncü Dünya güvenlik yaklaşımları araştırmacıları çalışmalarında Üçüncü Dünya'da güvenliktanımlamasını kullanmışlardır.⁶ Üçüncü Dünya'da güvenlik, bu devletlerin askeri güvenlik dışındaki güvenlik kaygularının da göz önünde bulundurulması gerekliliğini ifade eder.⁷ Gerçekçi ve yeni gerçekçi yaklaşımlardan farklı olarak üzerinde durdukları nokta, devlet inşası süreçlerinin Üçüncü Dünya'daki devletlere ve toplumlara getirdiği güvenliksizliklerdir. Böylece, güvenlik kavramı genişletilirken, Üçüncü Dünya güvenlik yaklaşımları araştırmacıları, devletin karşılaştığı hem dış hem de iç tehditlerin göz önünde bulundurulmasını tartışmışlardır. Gerçekçi yaklaşımların paylaştıkları devletler-arası ilişkiler ve dış-odaklı askeri güvenlik anlayışının genişletilmesini savunurken kimi güvenlik kuramları gibi güvenliğin tanımlanmasında her zaman devlet-temelli güvenlik anlayışını eleştirmezler.⁸ Diğer üzerinde durdukları nokta ise, Üçüncü

-
- 1 Keith Krause ve Micheal Williams (der.) *Critical Security Studies: Concepts and Cases*, Minneapolis, University of Minnesota Press, 1997; Pınar Bilgin, “Güvenlik Çalışmalarında Yeni Açılımlar: Yeni Güvenlik Çalışmaları”, *Stratejik Araştırmalar*, Cilt 8, No 14, 2010, ss. 69-96.
 - 2 Barry Buzan ve Lene Hansen, *The Evolution of International Security Studies*, Cambridge, Cambridge University Press, 2009, s. 3; Bilgin, “Güvenlik Çalışmalarında Yeni Açılımlar”, ss. 71-72.
 - 3 Bu metinde güvensizlik yerine güvenliksizlik kavramının seçilmesinin nedeni güvensizlik kavramının güven (*trust*) üzerinden üretilen bir olumsuzlamayken güvenliksizlik kavramının güvenliğin üzerinden üretilen bir olumsuzlama olması nedeniyle İngilizce ‘insecurity’ kavramını ve bu metinde de tartışılan güvenlik kavramının siyasallığını karşılıyor olmasıdır. Güven ve güvenlik kavramlarının kullanımı ile ilgili bkz. Gencer Özcan, “Türkiye’de Milli Güvenlik Kavramının Gelişimi”, Evren Balta Paker ve İsmet Akça (der.) *Türkiye’de Ordu, Devlet ve Güvenlik Siyaseti*, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2010, ss. 308-310.
 - 4 Krause and Williams, *Critical Security Studies*.
 - 5 Bilgin, “Güvenlik Çalışmalarında Yeni Açılımlar”, s. 75.
 - 6 Bkz. Muhammed Ayoob, “Security in the Third World: The Worm about to Turn?”, *International Affairs*, Cilt 60, No 1, 1983, ss. 41-51; Muhammed Ayoob, *The Third World Security Predicament: State-Making, Regional Conflict and International System*, Boulder, Lynne Rienner, 1995; Caroline Thomas, “New Directions in Thinking about Security in the Third World”, Ken Booth (der.) *New Thinking about Strategy and International Security*, Londra, Harper Collins, 1991.
 - 7 Muhammed Ayoob, “The Security Problematic of the Third World”, *World Politics*, Cilt 43, No 2, 1991, s. 258; Edward E. Azar ve Chung-In-Moon, “Rethinking Third World National Security”, Edward E. Azar ve Chung-In-Moon (der.), *National Security in the Third World: The Management of International and External Threats*, Aldershot, Edward Elgar, 1988, s. 5.
 - 8 Devlet-temelli güvenlik tanımlaması gerçekçi ve yeni gerçekçi akımlarda kabul edilmektedir. Bu tanımlama devleti güvenliğin nesnesi olarak görür. Güvenliğin genişletilmesini savunan kimi araştırmacılar da bu güvenlik tanımlamasını kabul eder, ancak sadece askeri konuları kapsamamasını eleştirirler. Bkz. Richard H. Ullman, “Redefining Security”, *International Security*, 1983, Cilt 8, No 1, ss. 129-153. Bununla birlikte Ayoob gibi kimi Üçüncü Dünya güvenlik yaklaşımları araştırmacıları çalışmalarını gerçekçi yaklaşımın bir versiyonu olarak niteler. Bkz. Muhammed Ayoob, “Defining Security: A Subaltern Realist Perspective”, Keith Krause ve Michael C. Williams (der.) *Critical Security Studies: Concepts and Cases*, Minneapolis, University of Minnesota Press, 1997, ss.121-146. Kimi Üçüncü Dünya güvenlik yaklaşımları araştırmacıları ise devletten başka da güvenlik nesnelere bakılması gerektiğini tartışır. Bkz. Caroline Thomas, *In Search for Security: The Third World in International Relations*, Boulder, Lynne Rienner, 1987.

Dünya’da Kuzey-Güney gerilimi ile ortaya çıkan birçok güvenlik sorununun Doğu-Batı gerilimi nedeniye dışarıda bırakılmasıdır.⁹

Postkolonyal¹⁰ güvenlik yaklaşımları, 1990’lı yıllarda gelişmeye başlayan eleştirel güvenlik yaklaşımlarındandır.¹¹ Eleştirel güvenlik yaklaşımlarına göre, güvenliğin genişletilmesi ve askeri güvenlik dışında devletin diğer güvenlik unsurlarının göz önünde bulundurulması yeterli değildir. Güvenliğin türetilmiş bir kavram olduğunun da dikkate alınması gerekir. Bundan kasıt, “güvenlik ne demektir sorusunun tüm zamanlar ve mekanlar için geçerli olacak tek bir cevabı yoktur” ve kişilerin, toplumların siyasi görüşlerine göre güvenlik kavrayışları farklı şekillenir.¹² Sadece devletin çok yönlü güvenlik kaygılarına dikkat çekmezler, aynı zamanda “güvenlik nedir?”, “kimin içindir?” sorularına cevap ararlar. Devlet güvenliğinin, “ulusal güvenlik” ve “bölgesel güvenlik” söylemleri ve pratikleri ile nasıl tek güvenlik kaygısı olarak anlaşıldığı ve bu süreçte insan güvenliğinin göz ardı edildiğine işaret ederler.¹³ Burada insan güvenliği terimi ile devlet güvenliği geri plana itilmez, ancak güvenlik çalışmalarında devletin tek güvenlik öznesi olarak doğallaştırılması tartışılır.¹⁴ Postkolonyal güvenlik yaklaşımlarının güvenlik çalışmaları eleştirileri de güvenlik kavramının sorgulanması gerekliliğini işaret eder. Postkolonyal güvenlik yaklaşımları, güvenlik söyleminin dünyada süregelen bilgi-iktidar ilişkilerini örterken Küresel Güney’de insanların ve toplulukların kolonyal pratiklerle deneyimlediği güvenliksizliklerin nasıl üretildiğine dikkat çekmişlerdir.

Farklılıklarına rağmen, hem Üçüncü Dünya güvenlik yaklaşımları hem de postkolonyal güvenlik yaklaşımlarının güvenlik çalışmalarına bakışlarını en genel anlamda “Batı”nın dünya siyasetindeki hiyerarşik söylem ve pratiklerine getirdikleri eleştiriler şekillendirir. Ancak her iki yaklaşımın bu hiyerarşik söylem ve pratiklerle ilgili anlayışları farklıdır. Bu makalenin amacı, bu iki yaklaşımın güvenlik çalışmalarına bakışları arasındaki farklılıkları tartışmaktır. Türkçe literatürde, Üçüncü Dünya güvenlik yaklaşımlarına ve postkolonyal güvenlik yaklaşımlarına özellikle eleştirel güvenlik

9 Bagdat Korany, “Strategic Studies and the Third World: A Critical Evaluation”, *International Social Science Journal*, Cilt 38, No 4, 1986, ss. 547-652.

10 Bu makalenin Türkçe yazında sömürgeci sonrası yerine postkolonyal terimini kullanmaktaki amacı terimin sömürgeye yaptığı referansı aşması nedeniyledir. Bkz. Ebru Yetişkin, “Giriş”, *ToplumBilim*, Postkolonyal Düşünce Özel Sayısı, No 25, Ekim 2010, s. 10. Bu kullanım, aynı zamanda postkolonyal güvenlik yaklaşımlarının günümüzdeki gelişimini yansıtmak içindir. Kimi postkolonyal güvenlik yaklaşımları yazarları postkolonyalizmi sömürgeleşmiş ulusların tarihi ile sınırlamaktan kaçınmakta ve “Küresel Güney”de (*Global South*) güvenliksizlikler tanımlaması üzerinden dünya siyasetindeki eşitsizliğe ve hiyerarşiye karşı sosyal eleştiriyi devam ettirmektedir. Bkz. Pınar Bilgin, *The International in Security, Security in the International*, Londra, Routledge, 2017.

11 Shamba Biswas, “‘Nuclear Apartheid’: as a Political Position: Race as a Postcolonial Resource?”, *Alternatives: Global, Local, Political*, Cilt 26, No 4, 2002, ss. 485-522; Itty Abraham, “The Ambivalence of Nuclear Histories”, *Osiris*, Cilt 21, No 1, 2006, ss. 49-65; Sankaran Krishna, *Postcolonial Insecurities: India, Sri Lanka and the Question of the Nationhood*, Minneapolis, University of Minnesota Press, 1999; Himadeep Muppidi, *The Politics of the Global*, Minneapolis, University of Minnesota Press, 2004.

12 Bilgin, “Güvenlik Çalışmalarında Yeni Açılımlar”, s. 76.

13 Ken Booth ve Peter Vale, “Security in Southern Africa: After Apartheid, beyond Realism”, *International Affairs*, Cilt 71, No 2, 1995, ss. 285-304; Ken Booth ve Peter Vale, “Critical Security Studies and Regional Insecurity”, Keith Krause ve M. C. Williams (der.) *Critical Security Studies: Concepts and Cases*, Minneapolis, University of Minnesota Press, 1997, ss. 329-358; Pınar Bilgin, “Individual and Societal Dimensions of Security”, *International Studies Review*, Cilt 5, No 2, 2003, ss. 203-222.

14 Eleştirel güvenlik çalışmaları, sadece insanın da yeni güvenlik nesnesi olarak tanımlanmasını değil, aynı zamanda güvenlik çalışmalarının “devletçi” (*statism*) olmasını da tartışırlar. Bu tartışma, devletin güvenliği tanımlayan ve sağlayan tek özne olarak doğallaştırılmasının güvenlik söyleminin siyasal bir süreç olarak görülmesini engellediğine işaret eder. Bkz. Bilgin, “Güvenlik Çalışmalarında Yeni Açılımlar”.

kuramlarının gelişimini anlatan¹⁵ veya örnekleyen¹⁶ kaynaklarda yer verilmiştir. Ancak, her iki yaklaşımı da temel alan ve bunların güvenlik çalışmalarına getirdikleri eleştirileri tartışan bir kaynak Türkçe literatürde mevcut değildir. Bu yönüyle bu makale, bu alanda Türkçe literatüre bir katkı sunmaktadır. Diğer yandan, Üçüncü Dünya güvenlik yaklaşımlarının eleştirel güvenlik yaklaşımlarından nasıl farklılaştığını gösteren çalışmalar vardır.¹⁷ Makale hem Üçüncü Dünya güvenlik yaklaşımları hem de postkolonyal güvenlik yaklaşımlarının güvenlik çalışmalarına getirdikleri eleştirileri tartışırken bu iki yaklaşımın eleştirel güvenlik çalışmalarından ne ölçüde farklılaştığını göstermesi açısından eleştirel güvenlik çalışmaları literatürüne de katkıda bulunmaktadır.

Makale karşılaştırmalı analizi üç kavram üzerinden yapacaktır. Bu kavramlar *devlet*, *kültür* ve *modernite*dir. Bu kavramların önemi, güvenlik çalışmalarında Batı'nın dünya siyasetindeki hiyerarşik söylem ve pratikleri eleştirilerinin temelini oluşturmalarıdır. Üçüncü Dünya güvenlik yaklaşımları güvenlik çalışmalarına getirdikleri bu eleştirileri devlet kavramı üzerinden temellendirirken, postkolonyal güvenlik yaklaşımları kültür ve modernite kavramları üzerinden de bu eleştiriye sunmaktadır.¹⁸ Bu durum, iki yaklaşımın uluslararası ilişkiler yaklaşımları arasındaki farklılıklarla ilgilidir. Üçüncü Dünya güvenlik yaklaşımları devlet-merkezli uluslararası ilişkiler perspektifine sahipken, postkolonyal güvenlik yaklaşımları bu perspektifin kısıtlılığına dikkat çeker.

Makale karşılaştırmalı analiz yaparken, önce eleştirel güvenlik kuramlarının güvenlik çalışmalarına getirdiği eleştirilerden kısaca bahsedecek, sonrasında ise Üçüncü Dünya güvenlik yaklaşımları ve postkolonyal güvenlik yaklaşımlarının güvenlik çalışmalarına getirdiği eleştirilerin ne olduğuna odaklanacaktır. Bu ikisi arasındaki farklılık ise, postkolonyal güvenlik yaklaşımlarının, hem Üçüncü Dünya güvenlik yaklaşımları hem de eleştirel güvenlik kuramlarına getirdiği eleştiriler üzerinden tartışılacaktır. Bu tartışma, postkolonyal güvenlik çalışmalarının Üçüncü Dünya güvenlik yaklaşımlarından nasıl daha kapsayıcı bir eleştiriye güvenlik çalışmalarına getirdiği üzerinde durmaktadır. Bunun nedeni, postkolonyal güvenlik yaklaşımlarının sadece devlet kavramını değil, aynı zamanda güvenlik kavramını da tartışmaya açmalarıdır.

Makale dört bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde makale, Üçüncü Dünya güvenlik yaklaşımları ve postkolonyal güvenlik yaklaşımlarının Batı'nın dünya siyasetindeki hiyerarşisini nasıl anladıklarına odaklanacaktır. Bu, iki yaklaşımın Üçüncü Dünya ve postkolonyalizm kavramlarından ne anladıkları ile ilgilidir. Sonraki üç bölüm ise, Üçüncü Dünya güvenlik yaklaşımları ve postkolonyal güvenlik yaklaşımlarının güvenlik çalışmalarına getirdikleri eleştirileri *devlet*, *kültür* ve *modernite* kavramları üzerinden irdeleyecektir. Makale, böylece, Üçüncü Dünya güvenlik yaklaşımları ve postkolonyal güvenlik yaklaşımlarının güvenlik çalışmalarına getirdikleri eleştirileri ve eleştirel güvenlik yaklaşımlarına yaptıkları katkıları karşılaştıracaktır.

15 Sinem Akgül-Açıkmeşe, "Algı mı, Söylem mi? Kopenhag Okulu ve Yeni-Klasik Gerçekçilikte Güvenlik Tehditleri", *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 8, No 30, 2011, ss. 43-73; Bilgin, "Güvenlik Çalışmalarında Yeni Açılımlar".

16 Murat Yorulmaz, "Bölgeselleşen Güvenlik Anlayışında Yeni Açılımlar ve Türkiye'nin Güvenlik Algısında Yaşanan Değişimler", *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, Cilt 5, No 2, 2013, ss. 288-297.

17 Keith Krause, "Review: Theorizing Security, State Formation, and the 'Third World' in the Post-Cold War World", *Review of International Studies*, Cilt 24, No 1, 1998, ss. 125-136; Bilgin, *The International in Security*; Bilgin, "Individual and Societal Dimensions".

18 Bilgin, *The International in Security*.

Üçüncü Dünya Güvenlik Yaklaşımları ve Postkolonyal Güvenlik Yaklaşımları

Üçüncü Dünya güvenlik yaklaşımları, güvenlik çalışmalarında güvenliğin Soğuk Savaş bağlamında genel olarak iki süper gücün güvenlik kaygıları ve çıkarları doğrultusunda çalışılmasını ve Üçüncü Dünya'da güvenliğin sadece bu perspektiften anlaşılmasını eleştirmişlerdir.¹⁹ Soğuk Savaş sonrasında Üçüncü Dünya'nın sadece Batı perspektifinden çalışılması eleştirilmiş²⁰ ve Üçüncü Dünya'yı başka yaklaşımlar ile değerlendirmek gerektiğini söyleyen çalışmalar yapılmıştır.²¹ Batı'nın dünya siyasetindeki hiyerarşik söylem ve pratiklerinin eleştirisi, Üçüncü Dünya güvenlik yaklaşımları ile ilgili yeni bir perspektif sunmaktadır. Buna göre, Üçüncü Dünya güvenlik yaklaşımları, modern devletler sisteminin gelişimini tarihselleştirirken, bu gelişimi analiz eden tarihsel sosyolojiyi güvenlik çalışmaları ile buluşturmışlardır.

Tarihsel sosyoloji kaynaklı bu çalışmalar, modern devletler sisteminin gelişimini hiyerarşik bir düzen üzerinden açıklar. Caroline Thomas bu hiyerarşik devletler sistemini çevrenin merkeze olan bağımlılığı üzerinden tanımlar ve bu bağımlılık ilişkisinin Üçüncü Dünya'nın Doğu-Batı jeopolitiği nedeniyle özgür seçimlerini sınırladığı gibi yapısal savunmasızlığına da neden olduğunu söyler.²² İkili dünya sisteminden bağımsız devletlerin olamayacağı anlayışı, bu toplumların kendi endişelerini dile getirememesine sebep olmaktadır. Muhammed Ayoob ise modern devletler sistemindeki hiyerarşik düzeni, devlet inşa süreçleri arasındaki uçurumun devletlerin sistem içinde oynadıkları ve konumlandıkları role yansımaları olarak açıklar. Ayoob'a göre, devletler sistemi öncelikli ve ikincil ya da sisteme geç giren aktörler (Üçüncü Dünya devletleri) tarafından oluşmaktadır.²³ "Kalkınma" (*Development*) ve "Bağımlılık" (*Dependency*) yaklaşımlarından farklı olarak, "Üçüncü Dünya güvenlik çıkmazı" (*Third World security predicament*), Üçüncü Dünya devletlerinin devlet inşası süreçlerinde karşılaştıkları çok yönlü güvenlik kaygılarını tanımlamaktadır.²⁴

Üçüncü Dünya'da güvenlik sorunlarının anlaşılmasında, Üçüncü Dünya devletlerinin bu hiyerarşik devletler sistemi ile olan etkileşimi üzerinde de durulur. Buna göre, Üçüncü Dünya devletleri sistemin ikincil aktörleridir ve bu hiyerarşik ilişki bir güvenliksizlik faktörüdür. Bu Thomas ve Wilkin'e göre, dünyada çoğu insanın ve ülkenin deneyimlediği kendi hayatları üzerinde söz sahibi olamayışı ve kontrolleri dışındaki savunmasızlığı yansıtır.²⁵

Üçüncü Dünya güvenlik yaklaşımlarına göre, Üçüncü Dünya'da güvenlik daha çok devlet inşası süreci ve kalkınma boyutları ile ilgilidir. Kimi araştırmacılar ise, Üçüncü Dünya'da güvenliğin sağlanmasının uluslararası statükodaki değişim ile mümkün olduğunu söyler.²⁶ Üçüncü Dünya'da güvenlik, bu ülkelerin modern devletler sistemindeki siyasi ve ekonomik konumu ile birebir ilişkilidir.²⁷

19 Korany, "Strategic Studies".

20 Stephanie G. Neuman (der.) *International Relations and the Third World*, Londra, Macmillan, 1998.

21 Errol Henderson, *African Realism: International Relations Theory and Africa's War in the Postcolonial Era*, Lanham, Rowmann and Littlefield, 2015.

22 Thomas, *In Search for Security*, s. 5.

23 Ayoob, "Security in the Third World", s. 45.

24 Ayoob, "The Security Problematic".

25 Caroline Thomas ve Peter Wilkin, "Still Waiting after All These Years, 'The Third World' on the Periphery of International Relations", *The British Journal of Politics and International Relations*, Cilt 6, No 2, 2004, s. 243.

26 Thomas, *In Search for Security*, s. 1.

27 Ayoob, "Inequality and Theorizing".

Bu durum, Amitav Acharya tarafından Soğuk Savaş'ın sonlanması ile birlikte güvenlik çalışmalarının önemli konularından biri olarak sunulmuştur. Acharya, Avrupa'daki gelişmeler ışığında dünyadaki birçok sorunu anlamak için çevreyi analizlerin merkezine almak gerektiğini savunur, çünkü merkezde sağlanan düzen ancak Üçüncü Dünya'da göç ya da ekonomik eşitsizlik gibi istikrarsızlıklar ile mümkün olmaktadır.²⁸ Thomas ise Soğuk Savaş'ın bitimi ile dünya üzerindeki statükonun küresel bir boyut taşımaya başlamasıyla bu duruma karşı Üçüncü Dünya yerine Küresel Güney terimini kullanmaya başlamıştır.²⁹

Burada üzerinde durulması gereken nokta, Üçüncü Dünya güvenlik yaklaşımları araştırmacılarının, uluslararası alandaki devletlerarası hiyerarşiyi modern devletler sisteminin gelişimi üzerinden anlatırken postkolonyalizm kavramını, sömürgeleşme sonrası, sömürgelerin bağımsız devletler olduğu dönemi anlatmak için kullanmasıdır. Devletler sisteminin gelişiminin başlangıç aşamasında kimi sömürgeci pratiklerin (ekonomik, siyasal ve toplumsal) etkilerinin devam etmesi ile birlikte ortaya çıkan hiyerarşi, böylece bağımsızlık sonrası sürece de yayılmıştır.³⁰ Ancak, devletler sisteminin eşit devlet egemenliği ilkesinin getirdiği anarşik toplum anlayışı, hem bu hiyerarşiyi beslemekte hem de onun eleştirisine zemin oluşturmaktadır. Eşit egemenlik ilkesi bu hiyerarşiyi beslemektedir, çünkü bu norm devletleri birbirinden bağımsız ekonomik ve siyasal birimler olarak görür ve birbirleri arasındaki bağımlılık ilişkisini görmeyi engeller.³¹ Bu norm aynı zamanda hiyerarşinin eleştirisini de beraberinde getirir, çünkü devletlerin uluslararası toplumdan bağımsız olarak kendi kalkınma ve devlet inşası süreçlerini ve bunların ideolojilerini sürdürmelerini garantiler.³²

Postkolonyal güvenlik yaklaşımları ise, güvenliği mağdunun temsili sorunsalı bağlamında çalışır.³³ Postkolonyal güvenlik yaklaşımları, "mağdun çalışmaları"nın (*subaltern studies*) yanı sıra birçok önemli postkolonyal düşünürden (Edward Said, Homi Bhabha, Gatri Spivak³⁴) ve onların kavramsal bakışlarından etkilenmişlerdir. "Mağdun" (*subaltern*) kavramı, ilk olarak mağdun çalışmaları tarafından "sınıf, kast, yaş, toplumsal cinsiyet (cins-kimlik) kavramları bakımından her türlü alt ve aşağı derecede yer alanlar" olarak tanımlanmıştır.³⁵ Postkolonyal yaklaşımlar tarafından ise, mağdun kavramı homojen, tek ve sabit bir kimliği tanımlamak için değil, "toplumsal değişime neden olan ve

28 Amitav Acharya, "The Periphery as the Core: The Third World and Security Studies", Keith Krause ve Michael Williams (der.), *Critical Security Studies: Concepts and Cases*, Londra, UCL Press, 1997, ss. 299-327.

29 Thomas ve Wilkin, "Still Waiting".

30 Carlos Escude, "An Introduction to Peripheral Realism and Its Implications for the Interstate System: Argentina and the Condor II Missile project", Stephanie. G. Neuman (der.) *International Relations and the Third World*, Basingstoke, Macmillan, 1998, s. 65.

31 David L. Blaney, "Reconceptualizing Autonomy: The Difference Dependency Theory Makes", *Review of International Political Economy*, Cilt 3, No 3, 1996, ss. 459-497.

32 Ibid.

33 Üçüncü Dünya güvenlik yazarı olan Ayoob tarafından kullanılan mağdun devletler kavramı postkolonyal güvenlik yaklaşımlarının kullandığı şekilden farklıdır. Ayoob, mağdun devletler tanımlamasını Üçüncü Dünya'daki devletler olarak yapmıştır. Burada iki fark vardır. Birincisi, mağdun'un kim olduğu özcü bir yaklaşımla devletlere indirgenmiştir. İkincisi, bu özcü yaklaşım aynı zamanda süregelen "Birinci/İkinci Dünya" ve "Üçüncü Dünya" devletleri ilişkisini yeniden üretmektedir.

34 Bu isimler, postkolonyal çalışmaları üçlüsü olarak tanımlanmıştır Bkz. Robert C. Young, *Colonial Desire: Hybridity in Theory, Culture and Race*, Londra, Routledge, 2005, s. 154.

35 Ebru Yetişkin, "Postkolonyal Kavramlar Üzerine Notlar", *ToplumBilim*, Postkolonyal Düşünce Özel Sayısı, No 25, Ekim 2010, s. 16. Yetişkin'in de bahsettiği üzere, 'Mağdun' kavramı ilk olarak Antonia Gramsci tarafından "bir toplumda sesi olmayan, kendilerini temsil edemeyen, toplumun işleyiş mekanizmaları içinde kendini ifade edemeyen işçiler, köylü kadınlar gibi kesimlerin klasik Marksist anlamdaki proletaryadan 'başka' bir durum olduğunu belirtmek amacıyla kullanılmıştır.

sürekli başka olmayı barındıran dinamik bir unsur olarak değerlendirilmektedir.”³⁶ Bundan dolayı, mağdunun entelektüeller tarafından nasıl temsil edileceği önemlidir.

Mağdun’un temsili sorunsalını, Ania Loomba, üç aşama üzerinden tanımlar.³⁷ Birinci aşamada, kolonyal söylem ancak “melez” (*hybrid*) ve istikrarsız kolonyal öznellikler yaratmaktadır. Bunun nedeni kolonyal söylemdeki tutarsızlıklar ve çelişkilerdir. İkinci aşamada, melez özne söylemdeki bu eksiklikleri kendi lehine tartışır ve böylece kendini dile getirir. Üçüncü aşama ise, melez öznenin sesinin entelektüeller tarafından nasıl temsil edileceğidir. Burada üzerinde durulan nokta, özcü bir yaklaşımdan uzak olarak mağdunun temsil edilmesidir. Mağdunun önceden bir tanımlaması yapılamayacaktır. Ancak, mağdun kim olursa olsun, farklı iktidar söylemlerinde konumlanmasından ötürü sesinin duyulması için, kolonyal söylemin meta-anlatılarla örttüğü melez öznenin çok katmanlı hikayelerinin ortaya çıkarılması gereklidir.³⁸

Postkolonyal güvenlik yaklaşımları, postkolonyalizm kavramını “sonrası” (post) bitmiş ve yeni başlayan bir dönemi ya da süreci anlatmak için kullanmaz.³⁹ Bunun iki anlamı vardır. Birincisi, postkolonyal düşünce, postkolonyal ve emperyalist pratiklerin soykütüğünü çıkararak aslında Batı’nın nasıl Batı olduğunu açıklar. Bu bağlamda, sömürgecilik bitmiş bir dönem değildir, çünkü Batı’yı “üstün” nitelikli olarak üreten sömürgeci pratikler devam etmektedir. İkincisi, postkolonyalizm sadece sömürgeleşmeye değil, aynı zamanda sömürgecilik sonrası pratiklerin sınırlılığında da işaret eder.⁴⁰ Bunun nedeni, bir devletin sömürgeleştirilme ve sonrası süreçte direniş olarak sergilediği kimi pratikler ile, örneğin bağımsızlık mücadelesi boyunca gerçekleştirdiği kimi milliyetçilik pratikleri ile, Batı’nın “tam” ve “üstün” niteliğini üretmesidir. Çünkü ulus-devletin dışlayıcı pratikler ile inşa edilmesi dünya siyasetindeki toplumsal cinsiyet, sınıf ve ırk üzerinden hiyerarşik ve kolonyal söylemlerin yeniden üretilmesine ve bazı kesimlerin güveniksizliklerine katkıda bulunur.⁴¹

Postkolonyal güvenlik yaklaşımlarına göre, Üçüncü Dünya, Güney ya da çevre gibi kavramlar, Batı’daki kullanışlarında temelde ikili bir dünya sistemini tanımlamak için kullanılır: modern olan ve diğeri. Diğeri her zaman “eksik” ve “aşağı” olarak sunulan Üçüncü Dünya’dır. Ancak, bu söylem tutarsız bir güvenlik tanımlamasını da beraberinde getirir. Örneğin, Itty Abraham,⁴² Hindistan’da ulusal nükleer programının geliştirilmesini ya güvenlik çalışmalarındaki gibi uluslararası anarşinin etkisi ile ya da Alan Çalışmalarındaki gibi Hindistan devletinin sosyal ve kültürel gelişimi ile açıklandığını söyler. İlk söylem, Hindistan’ın nükleer program geliştirmesini “uluslararası tehdit” olarak sunar. İkinci söylem ise, bunu Hindistan devletinin “farklı” tarihsel dinamikleri üzerinden açıklar. Ancak, bu söylemler aslında var olan güveniksizlikleri yansıtmaz.

Çalışmasında Abraham, Hindistan’daki nükleer programın çok katmanlı anlamlarını ortaya koyar. Bu anlamlar uluslararası ve ulusal alanların iç içe geçmişliğini yansıtır. Buna göre, nükleer silahlara

36 Yetişkin, “Postkolonyal Kavramlar”, ss. 16-17. “Subaltern”, Türkçe’ye Arapça’dan “mağdun” kavramı olarak kazandırılmıştır. Ancak bu kavram sadece *sub* (alt) kısmını içerip *altern* (başkaları) kısmını içermediği için Yetişkin’e göre “mağduniyet ‘alttaki-başkalık’ olarak da kullanılabilir.”

37 Ania Loomba, *Colonialism/Postcolonialism*, Londra, Routledge, 2005, ss. 192-193.

38 *Ibid.*, ss. 199-200.

39 Geeta Chowdhry ve Sheila Nair, “Introduction”, Geeta Chowdhry ve Sheila Nair (der.), *Power, Postcolonialism and International Relations: The Reading Race, Gender and Class*, Londra, Routledge Press, 2002, ss. 1-32.

40 Krishna, *Postcolonial Insecurities*.

41 *Ibid.*

42 Abraham. “The Ambivalence of Nuclear Histories”, s. 62.

karşı geliştirilen uluslararası kontrol rejimine karşın, Hindistan'ın ulusal egemenlik ve kendi nükleer programını geliştirme hakkı vardır. Hindistan'daki siyasi elitler tarafından nükleer program silahlanma ile değil, Hindistan'ın teknolojik gelişimi ile özdeşleştirilmektedir. Hindistan'daki siyasi elitler, nükleer programın geliştirilmesi ile uluslararası alanda ciddiye alınmanın ve sömürgeleşme sonrası devlet olarak siyasi meşruiyetini sağlamanın peşindedirler. Böylece, postkolonyal güvenlik yaklaşımları araştırmacıları, Üçüncü Dünya güvenlik yaklaşımlarının dile getirdiği gibi sadece dünya siyasetindeki eşitsizlikleri ve bunların yarattığı güveniksizlikleri değil, aynı zamanda bu güveniksizliklerin Üçüncü Dünya'nın uluslararası siyasette ve güvenlik çalışmalarında "aşağı" ve "farklı" olarak sunulabilmesi ile üretildiğini de işaret ederler.

Üçüncü Dünya'da güvenliğin güvenlik çalışmalarında nasıl çalışıldığı ve bu süreçte temel kavramların nasıl rol aldığı irdelenirken,⁴³ Üçüncü Dünya güvenlik yaklaşımları araştırmacıları özellikle devlet kavramının gözden geçirilmesi gerekliliğini vurgularlar.⁴⁴ Çünkü buna göre, Üçüncü Dünya'da güvenliğin, sadece Batı'nın güvenlik önceliklerine ve kavramlarına göre çalışılması, modern devletler sistemindeki devletlerarası hiyerarşiyi ve bunun getirdiği Üçüncü Dünya'daki güveniksizlikleri tanımlayamamaktadır.

Postkolonyal güvenlik yaklaşımları ise güvenlik çalışmalarının dünyanın farklı yerlerindeki insanların ve toplulukların "Batı'nın kolonyal söylem ve pratikleri nedeniyle deneyimlediği güveniksizliklere nasıl katkıda bulunduğuna odaklanır. Bundan dolayı, güvenlik kavramının gözden geçirilmesini ve güvenlik çalışmalarında kullanılan kavramların nasıl "evrensel" olarak nitelendirildiğini sorgularlar. Çalışmanın bundan sonraki kısmı, bu iki yaklaşımın güvenlik çalışmalarına getirdikleri eleştirileri üç kavram üzerinden tartışacaktır. Bunlar *devlet*, *kültür* ve *modernite* kavramlarıdır.

Devlet ve Güvenlik

Kimi eleştirel güvenlik kuramları araştırmacıları gibi,⁴⁵ Üçüncü Dünya güvenlik yaklaşımları güvenliğin askeri ve dış-odaklı çalışılmasını eleştirir ve Üçüncü Dünya'daki devletlerin çok yönlü güvenlik kaygıları olduğunun altını çizerler. Üçüncü Dünya güvenlik yaklaşımlarının özellikle üzerinde durdukları nokta ise, Üçüncü Dünya'daki çok yönlü güvenlik kaygılarının anlaşılmasının, Üçüncü Dünya'da süregelen devlet inşası süreci ve bunun modern devletler sisteminin gelişimi ile olan ilişkisidir. Üçüncü Dünya güvenlik yaklaşımları araştırmacıları farklı noktalara değinmekle birlikte bu ilişkinin Üçüncü Dünya'da güvenliğin çalışılmasındaki önemini vurgularlar.

Üçüncü Dünya güvenlik yaklaşımlarında devlet inşası sürecini çalışan isimlerin başında Muhammed Ayoob gelir. Tarihsel sosyolojiler literatüründen Barry Buzan'ın okumasına⁴⁶ benzer bir şekilde modern devletler sisteminde devletler, "güçlü" ya da "güçsüz" devletler olarak sınıflandırılmaktadır.⁴⁷ Ancak burada belirleyici faktörler Ayoob'a göre devlet yapısının "koşulsuz meşruluğu" (*unconditional*

43 Caroline Thomas, "Conclusion: Southern Instability, Security and Western Concepts- On an unhappy Marriage and the Need for a Divorce", Caroline Thomas ve P. Saravanamuttu (der.), *The State and Instability in the South*, New York, St. Martin's Press, 1989, ss. 174-192.

44 Ayoob, "Defining Security"; Ayoob, "Security in the Third World".

45 Bkz. Buzan, *People, States and Fear*.

46 Ibid.

47 Ayoob, "Security in the Third World".

legitimacy) ve “uyumlu devlet yapısı”dır (*coherent state structure*).⁴⁸ Üçüncü Dünya’daki devlet yapısı Batı’daki devletler gibi koşulsuz meşruluğa sahip değildir ve bu devletlerden farklı olarak toplumla birbirine uyumlu olmayan bir yapıya sahip olduklarından “güçsüz” devletlerdir.⁴⁹

Ayoob, bunun nedeninin devletler sisteminin gelişimi ile ilgili olduğunu savunur. Buna göre, Üçüncü Dünya’daki devletler sadece modern devletler sistemine sonradan katılanlar değil, aynı zamanda sınırları sömürgeci güçler tarafından çizildiği için devlet yapısı meşruluğu sınırlı olan devletlerdir.⁵⁰ Bundan kasıt, Üçüncü Dünya’daki devletlerin temel sosyal ve siyasi konularda toplumsal fikir birliğini sağlayamamasıdır. Bu anlayışa göre, Üçüncü Dünya’da devlet inşasının Batı’daki gibi ulus yaratma sürecinden önce gelişmesi beklenmektedir. Ancak, Batı’dakinden farklı olarak Üçüncü Dünya’da bu evrimsel süreç yerli ve yabancı siyasi elitler tarafından kısa sürede gerçekleştirilmesi beklenen ve doğal gelişiminden koparılan bir süreçtir. Bu durum, Üçüncü Dünya devletlerinde ciddi siyasal istikrarsızlığa yol açmaktadır.⁵¹ Bunun nedeni, Üçüncü Dünya ülkelerinde devlet ve rejim güvenliğinin birbirini karşılamaması ile açıklanmaktadır. “Ulusal” çıkarların ne olduğu konusunda toplumsal fikir birliğinin olmaması nedeniyle, Üçüncü Dünya’daki rejimler dar bir sosyal ve siyasal tabana sahiptirler.⁵²

Caroline Thomas da devlet inşası sürecini Üçüncü Dünya’da güvenliğin çalışılmasının merkezine koyar.⁵³ Ancak Ayoob’dan farklı olarak Thomas’ın üzerinde durduğu nokta sosyal uyumdur. Thomas güçlü toplumu sosyal uyumu yüksek toplumlar, güçlü devletleri ise despotik gücü ve altyapısı olanlar olarak açıklar.⁵⁴ Bu tanımlamaya göre ve Ayoob’un çalışmasından farklı olarak, Üçüncü Dünya’daki birçok devlet tarihsel gelişimlerinden dolayı aslında “güçlü” devletler ve “zayıf” toplumlardan oluşmaktadır. Devlet ve ulusun bir olmaması nedeniyle, mevcut ulusal güvenlik söylemi aslında bu durumda sadece Batı önyargısını ve Üçüncü Dünya’daki kullanımı ile rejim güvenliği söylemini yeniden üretmektedir.⁵⁵ Bunun yerine, Thomas devlet güvenliği kavramının kullanılmasını ve bunun da ancak ulusal güvenlik anlayışı üzerindeki ortak sosyal uyumun sağlanması (devlet-toplum etkileşimi ve devlet meşruluğu) ile mümkün olacağını söyler. Burada “devlet içinde güvenlik” (*security in state*) kavramı, sadece askeri boyutu tanımlamak için değil, aynı zamanda toplumun temel ihtiyaçlarının karşılanması ve siyasi katılımını da içine almaktadır ve bundan dolayı rejim güvenliğinden ayrılmaktadır.⁵⁶

Farklılıklarına rağmen, hem Ayoob hem de Thomas’ın değindiği ortak nokta, devlet ve ulus bütünlüğünün Batı’daki gibi bir okunması nedeniyle güvenlik çalışmalarının Üçüncü Dünya’da devletin tarihsel ve sosyolojik doğasını göz ardı etmesidir. Bununla birlikte, Üçüncü Dünya güvenlik yaklaşımlarına göre, Üçüncü Dünya’da güvenlik, bu tarihsel ve sosyolojik süreçten bağımsız olarak düşünülemez. Nitekim Korany, Brynen ve Noble, Arap dünyası özelinde bu devletlerin tarihsel

48 Ibid., s. 44.

49 Ayoob diğer bir çalışmasında, uyumlu devlet yapısını devlet yapım sürecindeki üç temel nitelik ile tanımlar. Bunlar: merkezi devlet güç birikimi, siyasal entegrasyon ve meşruluk ve de kurumsal yeterlilikler. Bkz. Ayoob, *The Third World Security*, s. 21.

50 Ayoob, “Security in the Third World”, s. 45.

51 Ayoob, *The Third World Security*, s. 32.

52 Ibid, s. 45

53 Thomas, “Conclusion: Southern Instability”

54 Ibid., s. 182.

55 Thomas, “New Directions”.

56 Ibid., s. 267.

ve sosyolojik gelişiminden dolayı “müzmin toplumsal çatışma” (*protracted social conflict*) ile özdeşleştiğini ve bölgedeki devletlerin bundan dolayı çok boyutlu bir güvenlik endişeleri olduğunu söyler.⁵⁷ Henderson ise, Afrika devletlerinin postkolonyalizm süreci ile modern devletler sistemine dahil olmalarının bu devletlere dış meşruluk getirdiğini, ancak Afrika’daki rejimlerin iç meşruluğu sağlamalarının sorunlu olduğuna işaret eder. Bu süreç, sadece devlet sınırları içinde farklı etnik grupların yaşamasına neden olmamış, aynı zamanda “yeni-patrimonyalizm” (*neo-patrimonialism*) gibi farklı kurumsal yapıların ortaya çıkmasına katkıda bulunmuştur. Bu durum, Afrika’daki siyasi elitler için güvenlik ve ulusal kalkınma arasında ikileme neden olmaktadır. Bir yandan, ulusal kalkınma için gerekli kurumların oluşturulması, siyasi rakiplerin güçlenmesine zemin oluşturabilir ve mevcut siyasi elitlerin güç kaybetmesine neden olabilir. Öte yandan, yeni-patrimonyal kurumların devam ettirilmesi desteklenen kesimlerin güçlenmesini sağlarken ulusal kalkınmayı engellemekte ve uzun vadede siyasi istikrar için sorun oluşturmaktadır.⁵⁸

Postkolonyal güvenlik yaklaşımları ise, bazı eleştirel güvenlik kuramlarında olduğu gibi güvenlik söyleminin getirdiği gerek içerde gerekse dışardaki dışlayıcı pratikleri gösterir. Kullanılan güvenlik söyleminin geçmişten gelen dışlayıcı anlatıları doğallaştırırken, bölgesel, devlet ve sosyal boyutlarda şiddeti meşrulaştırdığını ve alternatif pratiklerin gelişimini engellediğini söylerler.⁵⁹ Böylece, postkolonyal güvenlik yaklaşımlarına göre, güvenlik söylemi (iktidar-bilgi ilişkisi) sadece devletin kimi egemenlik pratiklerinin getirdiği şiddeti örtmekle kalmamakta, aynı zamanda dünya siyasetindeki kolonyal ve hiyerarşik pratiklerin getirdiği şiddeti de örtmektedir.

Örneğin, Sankaran Krishna bir çalışmasında Hindistan ve Sri Lanka’daki yurttaşlık söylemlerine odaklanır. Bu söylemlerde kullanılan egemen devlet ve ulus imgeleri, bölgedeki siyasal elitler tarafından Batı hegemonyasına karşı üretilmiştir. Ancak bu imgeleri seçerken siyasi elitler, ülkenin yönetsel sınırları olarak bağımsızlık öncesi İngiliz Hint İmparatorluğu sınırlarını seçmişlerdir.⁶⁰ Krishna’ya göre, Hindistan devlet ve ulus imgeleri ile kendisini Batı’dan bağımsızlaştırmayı amaçlarken bile aslında Batı’nın hiyerarşik kolonyal pratiklerini ve söylemlerini üretmektedir. Bundan kasıt, Hindistan’ın bölgede Hint birliğini oluşturmak için bile İngilizler tarafından tanımlanan etnik kimlikleri/ayrışmaları üretmesidir. Dış politika söylem ve pratikleri “Hindistan” birliği inşasından ayrıştırılamayacağı gibi, dünya siyasetindeki hiyerarşilerin oluşumundan da ayrı düşünülememektedir.⁶¹

Postkolonyal güvenlik yaklaşımlarında özellikle “postkolonyal güvensizlikler” (*postcolonial insecurities*) vurgusunu yapan bu çalışmalar⁶² ulus-devlet söyleminin örttüğü kolonyal pratikleri ve güvensizlikleri ortaya çıkarır. Bu çalışmalarda, devletin dünya siyasetindeki kimi (özellikle devletler-arası) hiyerarşik ilişkilere karşı dururken bile, aslında kullandığı güvenlik söylemi ile bu kolonyal pratikleri yeniden ürettiği gösterilir.

Postkolonyal güvenlik yaklaşımları, güvenlik söylemi ile sadece kolonyal pratiklerin nasıl etnik kimlik ya da toplumsal cinsiyet gibi farklı anlatılar ile ortaya çıktığını göstermez. Aynı zamanda, Üçüncü Dünya’daki güvenlik söylemlerinin nasıl dünya siyasetindeki toplumsal cinsiyet, sınıf ve ırk gibi hiyerarşik

57 Korany, Brynen ve Noble, “The analysis of National Security”, s. 12.

58 Henderson, *African Realism*, ss. 304-305.

59 Krishna, *Postcolonial Insecurities*, s. xvii.

60 Ibid., s. 7.

61 Ibid., s. 17.

62 Ibid.

pratiklerin üretilmesine katkıda bulunduğunu gösterirler. Bunu yaparken, bu pratiklerin dışlayıcı etkilerinin çok katmanlı olduğunu gösterir ve güvenlik söyleminin tutarsız olduğunu ortaya çıkartırlar. Çünkü güvenlik söylemi insanların ve toplulukların deneyimlediği güveniksizlikleri temsil edememektedir.

Örneğin, Shamba Biswas, nükleer yayılmacılık ile ilgili çalışmasında, Hindistan'ın kullandığı “Nükleer Aparthayt-İrkçi Ayrım” (*Nuclear Apartheid*) söylemine bakar.⁶³ Bu söylem, Hindistan tarafından dünya siyasetinde nükleer yayılmacılık için kullanılan küresel hiyerarşiyi tanımlamak için kullanılmıştır. Buna göre, dünya siyasetinde ülkeler “nükleer zenginler” (*nuclear haves*) ve “nükleer fakirler” (*nuclear have-nots*) olarak ikiye ayrılır ve zenginlerin fakirlere karşı kullandıkları ırkçı bir rejimden bahsedilir. Biswas'a göre, Hindistan'ın geliştirdiği bu söylem dünya siyasetindeki küresel hiyerarşilerin devamlılığını sağlayan güvenlik söylemini ortaya çıkarması açısından önemlidir. Ancak, bu söylemdeki tutarsızlıkları göstererek Biswas, güvenlik söyleminin Hindistan'daki insanların deneyimlediği güveniksizlikleri de temsil edemediğini tartışır. Nitekim, bu güvenlik söylemi, Hindistan'ın dünya siyasetindeki konumuna direnirken, tek bir Hindistan temsili nedeniyle Hindistan içinde Hindu ırkçılığını da üretmekte ve diğer etnik kimlikleri dışlamaktadır.

Hem Krishna hem de Biswas'ın değindiği ortak nokta, devletin tek güvenlik öznesi olarak görülmesinin dünya siyasetindeki kolonyal pratikleri yeniden üretmesidir. Bununla birlikte, postkolonyal güvenlik yaklaşımlarına göre, mağdun'un deneyimlediği güveniksizlikler, bu kolonyal ve hiyerarşik siyaset ve pratiklerden bağımsız olarak düşünülemez ve bundan dolayı dünyanın farklı yerlerinde ve tarihlerinde oluşan bu pratiklerin ortaya çıkartılması gereklidir.

Üçüncü Dünya güvenlik yaklaşımları, Üçüncü Dünya'da çok yönlü güvenlik kaygılarının anlaşılmasında devleti güvenliği tanımlayan ve sağlayan tek özne olarak kabul eder. Ancak, bu yaklaşımlar, güvenlik çalışmalarında devlet ve ulus bütünlüğünün Batı'daki gibi bir okunmasının Üçüncü Dünya'da güvenliğin anlaşılmasını kısıtladığını söyler. Bu eleştiri, kimi eleştirel güvenlik çalışmaları araştırmacıları⁶⁴ ve postkolonyal güvenlik yaklaşımlarının da dile getirdiği gibi, güvenlik çalışmalarında güvenliğin tanımlanmasında temel alınan ulus-devlet okumasını değiştirmez. Diğer bir deyişle, Üçüncü Dünya güvenlik yaklaşımları, güvenliğin yine, devlet ve ulus bütünlüğü ön kabulü üzerinden okunması varsayımını kabul ederken, Üçüncü Dünya'daki devlet inşası süreçlerinden dolayı bu bütünlüğün zaman aldığını ve bundan güvenliğin tanımının hem iç hem de dış tehditleri kapsayacak şekilde genişletilmesi gerektiğini söylerler.

Postkolonyal güvenlik yaklaşımları ise, güvenliği tartışırken devletin tek güvenlik öznesi olarak görülmesinin dünya siyasetindeki kolonyal pratiklerin insanların ve toplulukların güveniksizliklerini nasıl yeniden ürettiğini gösterirler. Postkolonyal güvenlik yaklaşımlarının eleştirel güvenlik kuramlarına getirdiği eleştirinin temelinde bu güvenlik söyleminin dışlayıcı etkilerinin çok katmanlı olduğunu göstermemeleri vardır. Bunun nedeni, eleştirel güvenlik kuramlarının uluslararası anarşi ve de egemenlik söyleminin ve onun iç/dış ayrımının getirdiği dışlayıcı pratikleri eleştirmeleridir. Ancak, dünya siyasetinin içinde/dışında olma ayrımı söyleminin getirdiği dışlayıcı pratikleri eleştirmezler.⁶⁵ Postkolonyal güvenlik yaklaşımları tarafından işaret edilen bu dünya siyasetinin içinde/dışında olma söylemi ise, bu yaklaşımların kültür ve güvenlik arasındaki ilişkiyi eleştirel güvenlik yaklaşımları ve Üçüncü Dünya güvenlik yaklaşımlarından farklı görmelerini sağlar.

63 Biswas, “Nuclear Apartheid”.

64 Keith Krause, “Review: Theorizing Security”; Bilgin, “Individual and Societal Dimensions”.

65 Bilgin, *The International in Security*.

Kültür ve Güvenlik

Ulusal güvenlik kültürü ve bu kavram çerçevesindeki çalışmalar, kültürü devletlerin ulusal güvenlik politikalarına etki eden bir değişken olarak ele alırlar. Örneğin, Alastair Iain Johnson, Çin'in dış politikasında gerçekçi temel prensiplerin izlenmesinin, Çin tarihi ve kültüründen kaynaklandığını belirtir.⁶⁶ Bu çalışma örneğindeki gibi güvenlik çalışmalarında, kültürel ve sosyal faktörler, güvenlik politikalarını şekillendiren unsurlar olarak ele alınmaktadır.

Eleştirel güvenlik çalışmaları araştırmacılarından Ken Booth, kültürün güvenlik çalışmalarında nasıl çalışıldığı ile ilgili ilk incelemeleri sunmuştur.⁶⁷ Booth kültürün, siyasetin ve tarihin anlaşılmasında temel kavramlardan biri olduğunu ve bundan dolayı askeri ilişkilerin anlaşılmasında da kültürel değerlendirmelerin önemli bir rol oynadığını söyler. Etnomerkeziyetçiliği ise uluslararası ilişkilerde bir grubun ve kültürün kendi grubunu dünyanın merkezi olarak kabul etmesi ve olayları kendi güvenlik öncelikleri ve tercihleri doğrultusunda yorumlaması olarak tanımlar. Bu durum, özellikle stratejinin temel unsurlarından olan “düşmanını tanımanın” önünde ciddi bir engeldir.⁶⁸ Bunun yerine, Booth'a göre “kültürel göreceliliğin” (*cultural relativism*) stratejinin temel unsurlarından birisi olması gerekir. Diğer yandan, başka kültürlerin araştırmacının kendi kültürel bakış açısından yorumlanması, sosyal bilimlerde de karşılaşılan metodolojik hatalardan biridir.

Üçüncü Dünya güvenlik yaklaşımları araştırmacılarından Bağdat Korany, güvenlik çalışmaları tanımlamasında da bu metodolojik hataya düştüğünü söyler. Bundan kasıt, güvenlik çalışmalarının ABD merkezli kuruluşu ve gelişimi nedeniyle sadece Batı'nın güvenlik önceliklerini merkeze almakla kalmayıp, aynı zamanda (askeri ve dış odaklı) güvenlik anlayışını da disiplinin tanımında ve gelişiminde temel almasıdır.⁶⁹ Henderson ise çalışmasında Afrika'daki çatışmaların Uluslararası İlişkiler teorilerinde kaynak olarak görülmemesinin nedenini disiplinin Batı'da gelişmesi ve teorilerinin temelini ırkçı olması ile açıklar.⁷⁰

Kimi Üçüncü Dünya güvenlik yaklaşımları araştırmacıları ise,⁷¹ güvenlik çalışmalarında kullanılan kavramların, Üçüncü Dünya'daki devlet inşası süreçlerinin Batı'dakilerden “farklı” devletler yaratmasından dolayı kısıtlılığına dikkat çekmişlerdir.⁷² Bu, özellikle Üçüncü Dünya'da süregelen devlet ve rejim güvenliği karmaşasının yarattığı devlet içi tehditlerin de göz önünde bulundurulmasını sağlamak⁷³ ya da Üçüncü Dünya'nın dünyadaki ekonomik ve siyasal konumunun yarattığı yapısal savunmasızlıkları analiz etmek için gerekli görülmüştür.⁷⁴ “Devlet” kategorisinin yeniden tanımlanması

66 Alastair Iain Johnson, “Cultural Realism and Strategy in Maoist China”, Peter J. Katzenstein (der.) *The Culture of National Security: Norms and Identity in World Politics*, New York, Columbia University Press, 1996, ss. 216.270.

67 Ken Booth, *Strategy and Ethnocentrism*, Holmes & Meier Publishers, 1979.

68 Ibid., s. 16.

69 Korany, “Strategic Studies”.

70 Henderson, *African Realism*.

71 Thomas, “Conclusion: Southern Instability”.

72 Bu analiz için Bkz. Bilgin, *The International in Security*, s. 26.

73 Ayoob, “The Security Problematic”; Edward E. Azar ve Chung-In-Moon, “Legitimacy, Integration and Policy Capacity: The Software Side of Third World National Security”, Edward E. Azar ve Chung-In-Moon (der.) *National Security in the Third World: The Management of International and External Threats*, Aldershot, Edward Elgar, 1988, s. 77; Bahgat Korany, Rex Brynen ve Paul Noble, “The Analysis of National Security in the Arab Context: Restating the State of the Art”, Bahgat Korany, Rex Brynen ve Paul Noble (der.), *The Many Faces of National Security in the Arab World*, Londra, Macmillan, 1993, s. 1-23.

74 Thomas, *In Search for security*; Korany, “Strategic Studies”.

ile birlikte “ulusal güvenlik” kavramının da tanımını tartışmışlardır. Örneğin, Azar ve Chung-In-Moon’a göre, Üçüncü Dünya’da “ulusal güvenliğin yönetiminin donanım kısmı”nın (*hardware side of security management*) yanı sıra bir de “yazılım kısmı” (*software side of security management*) vardır.⁷⁵ Böylece, ulusal güvenliğin yönetimi, sadece sınırların korunması için gerekli askeri donanımlarla sınırlı değildir. Devlet inşası süreçlerinden dolayı, Üçüncü Dünya devletlerinde siyasal entegrasyonun olmaması nedeniyle ulusal güvenliğin çalışılması, ulusal güvenliğin yönetiminin yazılım kısmı ile de ilişkilidir. Bundan dolayı meşruluk, entegrasyon ve politika kapasitesi gibi faktörlerin göz önünde bulundurulması gerekmektedir.⁷⁶

Üçüncü Dünya güvenlik yaklaşımları, Üçüncü Dünya’da güvenliğin çalışmasını devletin çok boyutlu güvenlik tanımlaması ile yapar. Üçüncü Dünya’nın devlet inşası sürecindeki “farklılıklarını” ise Alan Çalışmalarının (*Area Studies*) konusu dahilinde güvenlik çalışmalarının temel kuramlarına dahil etmeyi önerir. Alan Çalışmalarının Üçüncü Dünya’daki farklı tarihsel ve toplumsal süreçleri anlamaya yönelik önemi vurgulanır. Örneğin; Korany, Brynen ve Noble, Arap Dünyası’nın ulusal güvenliğini çalıştıkları derleme kitaplarında, Üçüncü Dünya’da güvenliğin çalışılması için güvenlik çalışmaları ve Arap çalışmalarının birleştirilmesi gerekliliğini vurgularlar. Kendi çalışmaları özelinde, güvenlik çalışmalarının politik yapıyı çalışmak için genel çerçeveyi sunması, Arap çalışmalarının ise devlet inşası süreci ile ilgili bölgenin farklı kültürel, tarihsel ve sosyolojik bilgisini vermesi gerektiğini dile getirirler.⁷⁷

Postkolonyal güvenlik yaklaşımlarında ise, kültürün güvenlik çalışmalarında nasıl çalışıldığının incelenmesinde modern disiplinlerin gelişimi ve Alan Çalışmaları ile temel disiplinlerin ayırımına yönelik eleştirilerin temelinde kültürün çalışılmasının yapısal bir olgu olarak görülmesi vardır. Örneğin, Pınar Bilgin, Adam David Morton ile birlikte yaptığı “başarısız devletler” (*failed states*) söylemi⁷⁸ ve kendisinin yaptığı Orta Doğu’da bölgesel güvenlik⁷⁹ ile ilgili çalışmalarında, ana sosyal disiplinler ve Alan Çalışmaları arasındaki bu ayırımın, aslında belirli bir siyasetin parçası olduğu ve bunun Şarkiyatçılık (*Orientalism*) söylemi ile ilişkisi üzerinde durur. Orta Doğu çalışmaları ile ilgili bir başka çalışmasında Bilgin, kültürün Orta Doğu’da analiz edilmesi gereken bir değişken olarak görülmesinin aslında Batı’nın “merkezi” ve “evrensel” rolü varsayımını pekiştirmesi ile birlikte bu Şarkiyatçılık siyasetinin bir parçası olduğunu gösterir.⁸⁰ Burada konu sadece belli bir kültüre ait bilginin merkez olarak alınması değil, aynı zamanda evrensel olarak sunulmasının mümkün olmasıdır. Bu, diğerlerinin hep kendine özgü, yerel ve dünya siyasetinin dışında olduğu söylemini üretir, böylece, diğerleri ile ilgili bilgi sadece Alan Çalışmalarının ilgi alanına girer.⁸¹

Postkolonyal güvenlik yaklaşımları, kültür temsilleri güvenlik politikalarını şekillendirdiği için, kültürü yapısal bir olgu olarak ele alır. Bu yaklaşımlara göre, kültür temsilleri güvenlik söylemleri ve pratiklerini inşa ettiği gibi, bu söylemler ile yeniden inşa edilirler. Burada kullanılan söylemin evrenselliği, bilgi-iktidar ilişkisi tarafından belirlenir. Bir başka deyişle, hangi iktidar ilişkilerinin hangi

75 Azar ve Chung-In-Moon, “Legitimacy, Integration and Policy Capacity”.

76 Ibid.,s. 78.

77 Korany, Brynen ve Noble, “The Analysis of National Security”.

78 Pınar Bilgin ve Adam David Morton. “Historicising Representation of “Failed States”: Beyond the Cold-War Annexation of the Social Sciences?” *Third World Quarterly*, Cilt 23, No 1, 2002, s. 55-80.

79 Pınar Bilgin, *Regional Security in the Middle East: A Critical Perspective*, Abingdon, Routledge, 2005.

80 Pınar Bilgin, “One Model Engagement between MES and IR”, *International Relations Theory and a Changing Middle East*, POMEPS Studies, Cilt 15, 2015, ss. 6-12.

81 Ibid.

söylemleri evrenselleştirdiği asıl üzerinde durulması gerekli noktadır. Örneğin, Himadeep Muppidi, Afrika'daki toplumların anlaşılmasında eksik olanın sadece orası ile ilgili bilgi olmadığını, aynı zamanda orası ile ilgili bilginin bir anlamı olacağı düşüncesinin eksikliği olduğunu dile getirir.⁸²

Uluslararası İlişkiler disiplini özelinde, Muppidi'ye göre rasyonalist, inşacı ve tarihsel-materyalist uluslararası ilişkiler kuramları, belirli bir (Batı'daki) "küresel olan" (*the global*) anlayışını temel alırken, diğerlerinin anlayışlarının küresel olanı anlamamıza etkisi olmayacağı düşüncesini barındırır. Batı'daki bu anlayış aslında kolonyal bir imgedir ve gerçekte var olan "karşılıklı bağlantı" (*mutual connection*) ve "iç içe geçmiş tarihleri" (*intertwined histories*) görmemizi engellemektedir.⁸³ Muppidi örnek olarak Batılıların Filipinli öğrenciler tarafından çıkarılan "Seni Seviyorum" virüsüne karşı verdikleri tepkiyi ve kullandıkları dili bu sınırlı "küresel" imge ile açıklar.⁸⁴ Kolonyal sosyal imgelem üzerinden bakıldığında Filipinli öğrencilerin çıkardıkları virüs, küresel güvenliğe ve entegrasyona karşı bir tehdit ve suçtur, ancak çoğu Filipinli ise bu durumu kutlanacak bir hareket olarak görmektedir. Bunun nedeni, Filipinli öğrencilerin bu durumun kendilerine ve arkadaşlarına küresel bilgi teknolojileri pazarında iş bulabilme şansı vereceğini düşünmeleridir. Muppidi'ye göre, kolonyal küresel imgelem, aslında küresel pazarın gelişmesi için etkisi olacak bir durumu ironik bir şekilde kendine tehdit olarak görmekte, ama kültürel olarak Batı'nın evrensel olduğu söylemini üretebilmektedir.

Üçüncü Dünya güvenlik yaklaşımları, kimi eleştirel güvenlik kuramları araştırmacıları gibi kültürün anlaşılması ve nasıl çalışılması gerektiğini metodolojik olarak tanımlarken bunu ABD merkezli güvenlik çalışmalarının etnomerkeziyetçiliği ile ilişkilendirir. Kimi Üçüncü Dünya güvenlik yaklaşımları araştırmacıları ise, Üçüncü Dünya'nın "farklı" devletlere sahip olduğunu vurgulamakta ve bu farklılığın çalışılması için güvenlik çalışmaları kavramlarının kısıtlılığına dikkat çekmektedir. Buna göre, Üçüncü Dünya'da güvenlik çok yönlü bir güvenlik tanımı üzerinden çalışılmalıdır. Ancak bu açıklamalar, kültürün çalışılmasının güvenlik söylemi ve güvenlik çalışmaları ile nasıl iç içe geçtiğini görmemizi sağlamaz. Çünkü bir yapısal olgu olarak kültür inşası, güvenlik çalışmalarında dünya siyasetinin içinde/dışında olma ayrımını da gündeme getirir. Bu ayrım, Batı'nın "evrenselliği" ve Üçüncü Dünya'nın "yerelliği" varsayımlarının kullanılan kavramlar ile sürekli yeniden tanımlamasını sağlamaktadır. Bu açıdan, postkolonyal güvenlik yaklaşımları sadece güvenlik çalışmalarına değil, aynı zamanda eleştirel güvenlik yaklaşımlarına ve Üçüncü Dünya güvenlik yaklaşımlarına da eleştiri getirmektedirler. Buna göre, eleştirel güvenlik çalışmaları ve Üçüncü Dünya güvenlik yaklaşımları, Batı'da gelişen kimi güvenlik pratiklerini eleştirirken bile güvenlik çalışmalarında kullanılan kavramlar ile Batı'yı nasıl sunduklarını sorgulamazlar.⁸⁵

Üçüncü Dünya güvenlik yaklaşımları, güvenlik çalışılmasında kültürün anlaşılması ve nasıl çalışılacağına metodolojik olarak eğilirken Üçüncü Dünya'daki devletlerin farklı sosyal ve siyasi dinamiklerine dikkat çekerler. Bu farklılıkların Alan Çalışmalarının yardımı ile Uluslararası İlişkiler disiplinine dahil edilmesini tartışırlar. Kültürün çalışılmasını güvenlik çalışmalarında kullanılan kavramların özellikle devlet kavramının kısıtlılığı üzerinden tartışırlar. Postkolonyal güvenlik yaklaşımları ise Üçüncü Dünya'nın "farklı" olduğu varsayımının, Batı'nın "evrenselliği" varsayımı ile üretildiğine dikkat çekerken bu yerellik ve evrensellik ikililiğinin Alan Çalışmaları ve Uluslararası

82 Muppidi, *The Politics of the Global*, s. 3

83 Ibid., s. 76.

84 Ibid., s. 86-87.

85 Sandra Halperin, "International Relations Theory and the Hegemony of Western Conceptions of Modernity", Branwen Gruffydd Jones (der.) *Decolonizing International Relations*, Lanham, Rowman and the Littlefield, 2006, ss. 43-63.

İlişkiler disiplininin ayrımı ile sürekli yeniden tanımlandığını tartışırlar. Çünkü Üçüncü Dünya güvenlik yaklaşımlarından farklı olarak kültürün çalışılmasını yapısal bir olgu olarak güvenlik söylemi ve güvenlik çalışmaları ile iç içe görürler.

İşte bu noktada, bir diğer önemli kavram, modernite ve onun güvenlik ile olan ilişkisi olarak ortaya çıkar. Aşağıdaki bölüm, postkolonyal güvenlik yaklaşımlarında bu ilişkiye bakmadan önce, Üçüncü Dünya güvenlik yaklaşımlarının modernite ve güvenlik arasındaki ilişkiyi nasıl gördükleri ve güvenlik çalışmalarına getirdikleri eleştirileri tartışmaktadır.

Modernite ve Güvenlik

Modernite kavramı güvenlik çalışmalarında modern devletler sisteminin tanımlanmasında kullanılır. Bu tanımlamaya göre, modern devletler sistemi bağımsız ve eşit egemenlik haklarına sahip uluslararası anarşinin hüküm sürdüğü bir durumu niteler ve devletlerin güvenlik anlayışları bu durum ile şekillenir. Eleştirel güvenlik yaklaşımları araştırmacıları ise, modern devletler sisteminin uluslararası anarşi durumu olarak tanımlanmasının güvenliğin çalışılmasına getirdiği kısıtlamalara dikkat çeker. Bunun için uluslararası anarşi ve güvenlik kavramı arasındaki ilişkiyi tarihselleştirirler. Buna göre, modern devletler sisteminin anarşi olarak tanımlanması, dünya siyasetinde uluslararası anarşi ve de egemenlik söyleminin ve onun iç/dış ayrımının ürettiği dışlayıcı pratikleri ve güvenliksizlikleri de beraberinde getirir.

Üçüncü Dünya güvenlik yaklaşımları modern devletler sistemini tarihselleştirirken modern devletler sisteminin hiyerarşik oluşumunu gösterirler. Bu analizlere göre, modern devletler sistemi ilk önce Batı'daki merkez ülkelerde gelişmiş ve sömürgeleşme sonrası süreç ile birlikte Üçüncü Dünya'ya yayılmıştır. Bundan dolayı, Üçüncü Dünya'nın modern devletler sistemine katılımı süreci, bu devletlerin ve toplumların deneyimlediği güvenlik endişeleri ile birebir ilişkilidir.

Böylece, Üçüncü Dünya güvenlik yaklaşımları, modern olma sürecinden Üçüncü Dünya devletlerinin modern devletler sistemine katılımını anlamaktadır. Ancak modern devletler sistemine katılımı, Üçüncü Dünya'nın bu süreci tamamladığı anlamına gelmez. Devlet ve ulus inşası süreçleri devam etmektedir. Üçüncü Dünya güvenlik çalışmalarında, bundan dolayı, Üçüncü Dünya'da güçlü devletler kurarak⁸⁶ ya da toplumsal uyumun devlet altyapısı geliştirilerek arttırılması ile⁸⁷ bu sürecin tamamlanması gerekliliği tartışılır.

Burada, Üçüncü Dünya güvenlik yaklaşımlarının güvenlik çalışmalarına getirdikleri eleştiri, Üçüncü Dünya'nın modern devletler sistemine katılımının Batı'daki devletlerden "farklı" olması nedeniyle modernite ve güvenlik ilişkisine bakışlarının kısıtlı olmasınadır.⁸⁸ Üçüncü Dünya güvenlik yaklaşımları araştırmacılarına göre, modernite bir süreçtir ve bu süreç aynı zamanda güvenliksizlikleri de beraberinde getirir. Üçüncü Dünya'da Batı'daki gibi devlet inşası sürecinin ulus inşası sürecinden önce tamamlanması gerektiği tartışılırken, Üçüncü Dünya'nın sömürgeleştirilme nedeniyle modern devletler sistemine geç girmesi, modernleşme sürecinin Batı'dakinden farklı güvenliksizliklere neden olduğu tartışılır. Örneğin; Koray, Brynen ve Noble bunu modernleşme süreci ile birlikte artan sosyoekonomik talebin siyasi sistemin yeterli kapasitesi olmadığından giderek artan toplumsal iç huzursuzluklara yol açması olarak açıklar.⁸⁹

86 Ayoob, *The Third World Security*.

87 Thomas, "Conclusion: Southern Instability".

88 Korany, "Strategic Studies", s. 550; Ayoob, *The Third World Security*, s. 26.

89 Korany, Brynen ve Noble, "The analysis of National Security", s. 15.

Postkolonyal güvenlik yaklaşımlarına göre ise, modern devletler sisteminin gelişimi devletlerin birincil ve ikincil aktörler olarak sisteme girmesinden oluşmaz. Bazı aktörlerin “birincil” olarak sunulması, aslında diğerlerinin “eksik” olarak sunulabilmesi ile mümkündür ve sistemdeki hiyerarşinin devamlılığını sağlar. Bundan dolayı, modern devletler sisteminin tarihselleştirilmesi aynı zamanda dünya siyasetinin ve dünya siyasetinde Avrupa’nın rolünün ve “üstün” niteliğinin de tarihselleştirilmesini gerekli kılar.

Diğer bir deyişle, Üçüncü Dünya’nın “ikincil” olarak modern devletler sisteminde yer alması “eksik” olmasından kaynaklanmaz. Çünkü, güvenlik çalışmalarında Üçüncü Dünya’nın bu “ikincil” rolü Avrupa’nın Üçüncü Dünya ile olan tarihsel ilişkilerinden ve kolonyal pratiklerinden bağımsız olarak sunulur. Bunun nedeni ise, Uluslararası İlişkiler disiplininde, modern olanın, kendi kendine gelişen bir olgu olarak, bir toprak parçası (Avrupa) ile bağdaştırılmasıdır.⁹⁰ Bunun yanında, Barkawi ve Laffey, güvenlik çalışmalarında “Avrupa-Merkezci tarihsel coğrafyalar”ın (*Eurocentric historical geographies*) kullanıldığını ve sadece üstün nitelikli bir Avrupa deneyimi üzerinden dünya politikası ve güvenliğinin anlaşıldığını söyler.⁹¹ Böylece, güvenlik çalışmaları “güçlünün” analiz edildiği kavramları ve kategorileri üretirken, diğerlerinin güvenlik ilişkilerindeki yerini marjinalleştirmektedir. Güvenlik çalışmalarında Küresel Güney’in güvenlik ilişkilerindeki rolü temsil edilmemektedir ve böylece dünyadaki güvenlik ilişkilerinin anlaşılması hep eksik kalmaktadır. Bundan dolayı, güvenlik çalışmalarında süregelen Avrupa-merkezci anlayışa karşı artık postkolonyal zamanın gelmesi gerekliliğini işaret ederler.⁹²

Postkolonyal güvenlik yaklaşımlarındaki modernite eleştirisinin, post-modern Uluslararası İlişkiler ve güvenlik yaklaşımlarından nasıl farklılaştığı önemli bir noktadır. Krishna, postkolonyalilik (*postcoloniality*) kavramı ile Üçüncü Dünya’nın modernite’ye karşı olan sorumluluklarını tanımlar.⁹³ Modernite “Batı”yı tanımlarken aynı zamanda “Batı” ve modern olandan farklı olarak diğerini, yani “Doğu”yu tanımlamaktadır. Bunun için sadece Batı’ya bakmaya gerek yoktur. Üçüncü Dünya’daki birçok siyasi elit postkolonyal endişelerinden dolayı örneğin milliyetçilik pratikleri ve söylemleri ile Batı’yı taklit ederlerken aslında Batı’yı yeniden “modern” olarak üretmektedir.⁹⁴ Bu noktada üzerinde durulması gereken, modernitenin kurumlarını kullanırken bile modernitenin eleştirisini yapabilmektir.⁹⁵ Burada, dünya siyaseti ile ilgili bir gelecek düşüncesi vardır ve bunun temelini, modern dünyada eşitlik ve adalet mücadelesi için modernitenin eleştirisini yapabilmek oluşturur.⁹⁶ İşte bu dünya siyaseti ile ilgili gelecek düşüncesi, postkolonyal yaklaşımları postmodern yaklaşımlardan farklı kılar. Postkolonyal güvenlik yaklaşımları moderniteyi reddetmezler, modernitenin Avrupa ile özdeşleştirilmesinin imkanını ve ilişkisini sorgularlar. Bu ilişkinin tarihselleştirilmesi dünya siyasetindeki bilgi-iktidar ilişkisini görmeyi sağlar.

Üçüncü Dünya güvenlik çalışmaları, modern devletler sistemi anlayışını tarihselleştirirken, modernitenin Batı ile bir olduğu varsayımını eleştirmezler. Bunun yerine, Batı’da gelişen ulus-devlet inşası süreçlerinin neden tarihsel olarak Üçüncü Dünya’da geciktiğinin altını çizerler. Burada aslında

90 Halperin, “International Relations Theory”.

91 Tarak Barkawi ve Mark Laffey, “The Postcolonial Moment in security studies.” *Review of International Studies*, Cilt 32, No 2, 2006, ss. 329-352.

92 Ibid.

93 Krishna, *Postcolonial Insecurities*.

94 Ibid., s. xix.

95 Ibid., s. xxvi.

96 Ibid., s. xxix.

evrimsel ve evrensel bir süreç olarak görülen modernleşmenin doğal olarak Üçüncü Dünya'da da tamamlanması beklentisi vardır, ancak bunun sömürgeleşme gibi tarihsel ve uluslararası dinamikler nedeniyle oluşmadığını vurgularlar.

Postkolonyal yaklaşımlar ise, modernitenin Batı ile bir olduğu varsayımını Avrupa-Merkeziyetçi olarak görür ve sorgularlar. Böylece, güvenlik çalışmaları eleştirisi dünya siyasetinin Avrupa-merkeziyetçi anlatılar ile tarihsel bağlamından kopartılması üzerinde durur. Dünya siyasetinin Küresel Kuzey ve Küresel Güney tarihsel ilişkilerinden bağımsız olarak sunulması ile Küresel Güney'de deneyimlenen güvenliksizliklerin göz ardı edildiğine işaret ederler. Bundan dolayı, hem Üçüncü Dünya güvenlik yaklaşımları hem de eleştirel güvenlik yaklaşımlarına getirdikleri eleştirilerinin temelinde, güvenlik kavramı ve Avrupa'nın söylemsel inşasında "uluslararası olan"ın (*the international*) nasıl anlaşılakta olduğu vardır.⁹⁷ Uluslararası olan'ın nasıl anlaşıldığı, dünya siyasetinin içinde/dışında olma ayrımını getirirken Uluslararası İlişkiler disiplininin ve güvenlik çalışmalarının modern olan ve olmayan söyleminde ve böylece Avrupa'nın söylemsel inşasında önemli bir rol oynar.⁹⁸ Bu söylem, disiplinde dünya siyasetini anlamak için kullanan tarihsel anlatılar ve "tarihsel yokluklar" (*historical absences*) ile birebir ilişkilidir.⁹⁹ Çünkü bu anlatılar Avrupa'nın 'modern' olmasını Küresel Kuzey ve Küresel Güney arasındaki tarihsel ilişkilerden bağımsız olarak sunar.

Bu bağlamda, uluslararası siyasette dış politikalar aracılığıyla inşa edilen uluslararası anlayışlarının güvenlik söylemleri ve pratikleri ile olan ilişkisine de bakmışlardır. Pınar Bilgin, uluslararası ve güvenlik arasındaki bu ilişkiyi çalışmak için "güvenlikten içeri uluslararası" (*the international in security*)¹⁰⁰ yaklaşımını geliştirmiştir. Bu ilişkiden kasıt, Küresel Güney'deki güvenliksizliklerin aslında önceden şekillenmiş uluslararası anlayışı üzerinden oluştuğudur. Örneğin, Bilgin Türkiye'de laikleşme sürecindeki tehlike söylemlerinin ardında Türkiye'nin uluslararası anlayışı olan "anarşik toplumda hiyerarşi" (*hierarchy in anarchical society*) ile karşılaşmasının yarattığı güvenliksizliklerin olduğunu altını çizer.¹⁰¹ Burada, laikleşme süreci aynı zamanda uluslararası toplumun Türkiye'ye karşı olan belirsiz tutumuna karşı da gelişmiştir. Türkiye'deki siyasi liderler uluslararası toplumun ve onun medeniyet standartlarının yarattığı askeri olmayan güvenliksizlik unsurlarını göz önünde bulundurmushlardır.¹⁰² Vivienne Jabri ise, Orta Doğu'da tarihsel olarak şekillenen dünya politikası yaklaşımlarının, aslında mevcut eşitsiz ve dışlayıcı uluslararası anlayışların söylem ve pratiklerinin yarattığı şiddete karşı bir direniş olarak oluşumlarını tartışır.¹⁰³ Bundan dolayı, Arap Baharı sadece yerel demokratik talepleri değil, aynı zamanda eşit ve adil bir dünya politikası isteğini ve bunun direnişini de yansıtmaktadır.¹⁰⁴

97 Bilgin, *The International in Security*.

98 Philip Darby, "A Disabling Discipline?" Christian Reus-Smit ve Duncan Snidal (der.) *The Oxford Handbook of International Relations*, New York, Oxford University Press, 2008, ss. 94-108. Darby'e göre, Uluslararası İlişkiler disiplininde "uluslararası olan"dan ne anlaşıldığı sadece Batı düşüncesi ve tepeden inmece bir şekilde üretilmektedir. Bu durum, uluslararası olan ile ilgili pratiği ve bilgiyi oluşturan diğerlerinin eksik ve tehlikeli olarak tanımlanması ile mümkündür.

99 Pınar Bilgin, "The 'Western-Centrism' of Security Studies: 'Blind Spot' or Constitutive Practice?," *Security Dialogue*, Cilt 41, No 6, 2010, ss. 615-622.

100 Bkz. Pınar Bilgin, "Güvenlikten İçeri Uluslararası", *Marmara Avrupa Araştırmaları Dergisi*, Cilt 23, No 2, 2015, s. 123-142.

101 Bilgin, *The International in Security*, s. 133.

102 Ibid., s. 139.

103 Vivienne Jabri, *The Postcolonial Subject: Claiming Politics/Governing Others in Late Modernity*, Abingdon, Routledge, 2013.

104 Bu makalede, Üçüncü Dünya güvenlik yaklaşımları ve postkolonyal güvenlik yaklaşımlarının Güvenlik Çalışmalarına bakışlarının üç kavram üzerinden karşılaştırılmasının özeti için Bkz. Tablo 1.

Tablo 1: Üçüncü Dünya Güvenlik Yaklaşımları ve Postkolonyal Güvenlik Yaklaşımlarının Güvenlik Çalışmalarına Bakışlarının Özeti

	Devlet	Kültür	Modernite
Üçüncü Dünya güvenlik yaklaşımları	<ul style="list-style-type: none"> Askeri ve dışodaklı güvenlik anlayışını eleştirirler. Üçüncü Dünya'daki devletlerin çok yönlü güvenlik kaygılarının anlaşılmasında devletin tek güvenlik öznesi olmasını kabul ederler. Güvenliğin tanımlamasında temel alınan ulus-devlet okumasını değiştirmezler. 	<ul style="list-style-type: none"> Güvenlik çalışmalarında kültürün anlaşılmasına ve nasıl çalışılacağına metodolojik olarak eğilirler. Üçüncü Dünya'daki devletlerin farklı sosyal ve siyasi dinamiklerine dikkat çekerler. Bu farklılıkların Alan Çalışmalarının yardımı ile Uluslararası İlişkiler disiplinine dahil edilmesini tartışırlar. 	<ul style="list-style-type: none"> Modernitenin Batı ile bir olduğu varsayımını sorgulamazlar. Batı'daki ulus-devlet inşası sürecinin neden tarihsel olarak Üçüncü Dünya'da geciktiğini incelerken bunun getirdiği güvensizliklere işaret ederler.
Postkolonyal güvenlik yaklaşımları	<ul style="list-style-type: none"> Devletin tek güvenlik öznesi olarak görülmesini kabul etmezler. Güvenliğin tanımlamasında temel alınan ulus-devlet okumasını sorgularlar. Sadece ulus-devlet okumasını değil, dünya siyasetinin içinde/dışında olma söyleminin getirdiği dışlayıcı pratiklerin ürettiği güvensizliklere de işaret ederler. 	<ul style="list-style-type: none"> Kültürün çalışmasını yapısal bir olgu olarak güvenlik söylemi ve güvenlik çalışmaları ile iç içe görürler. Üçüncü Dünya'nın "farklı" olduğu varsayımının, Batı'nın "evrenselliği" varsayımı ile üretildiğine dikkat çekerler. Bu yerellik ve evrensellik ikililiğinin Alan Çalışmaları ve Uluslararası İlişkiler disiplininin ayrımı ile sürekli yeniden tanımlandığını tartışırlar. 	<ul style="list-style-type: none"> Modernitenin "Batı" ile bir olduğu varsayımını Avrupa-Merkeziyetçi olarak görür ve sorgularlar. Modernite ve dünya siyasetinin Küresel Kuzey ve Küresel Güney'in tarihsel ilişkilerinden bağımsız olarak sunulmasının Küresel Güney'de deneyimlenen güvensizlikleri göz ardı ettiğine işaret ederler.

Sonuç

Üçüncü Dünya güvenlik yaklaşımları ve postkolonyal güvenlik yaklaşımları, güvenlik çalışmalarında "Batı"nın dünya siyasetindeki hiyerarşik pratikleri ve söylemlerini eleştirmişlerdir. Üçüncü Dünya güvenlik yaklaşımları ve postkolonyal güvenlik yaklaşımları kuramsal çalışmaların yanı sıra somut siyasi gelişmelerin de ele alındığı ampirik çalışmalar yapmıştır. Bunlar Küresel Güney'de nükleer silah yayılmacılığından, Üçüncü Dünya'da devlet inşası pratikleri gibi farklı çalışmaları kapsar. Bu alandaki çalışmaların Uluslararası İlişkiler disiplinine ve eleştirel güvenlik kuramları özelinde yaptığı birçok katkısı vardır. Örneğin, Üçüncü Dünya güvenlik yaklaşımları, sadece askeri boyuta dayalı dış-odaklı güvenlik anlayışını çürütmüşler, ve eleştirel güvenlik yaklaşımlarının gelişiminde rol oynamışlardır. Postkolonyal güvenlik yaklaşımları ise "uluslararası olan"ın anlaşılmasının nasıl bir güvenlik unsuru haline geldiğini göstermişlerdir. Her iki yaklaşımın katkılarını karşılaştırırken bunların, "Batı"nın dünya siyasetindeki hiyerarşik pratik ve söylemlerine getirdikleri eleştirilerin nasıl farklılaştığının

göz önünde bulundurulması gerekir. Bu, özellikle her iki yaklaşımın Küresel Güney’de güvenliğin çalışılmasına getirdikleri katkıların değerlendirilmesi açısından önemlidir.

Postkolonyal güvenlik yaklaşımları, Üçüncü Dünya güvenlik yaklaşımlarından daha kapsayıcı eleştirileri güvenlik çalışmalarına getirmiştir. Öncelikle, getirdikleri eleştiriler Üçüncü Dünya güvenlik yaklaşımları araştırmacıları gibi sadece devlet kavramı ile sınırlı değildir, aynı zamanda güvenlik kavramını da kapsar. Belirtildiği üzere, Üçüncü Dünya güvenlik yaklaşımları Üçüncü Dünya’da güvenliğin Batı’daki gibi ulus ve devletin bir okunması üzerinden çalışılmasını eleştirirken, postkolonyal güvenlik yaklaşımları güvenliğin Avrupa-merkezci dünya politikası varsayımı üzerinden çalışılmasını sorgularlar. Bundan dolayı, güvenlik çalışmalarına getirdikleri eleştiriler dünya politikası anlayışını şekillendiren kavramlar olan kültür ve modernitenin nasıl çalışıldığı ile de ilgilidir.

Bu makale, hem Üçüncü Dünya güvenlik yaklaşımları hem de postkolonyal güvenlik yaklaşımlarının güvenlik çalışmalarına getirdikleri eleştirileri tartışırken bu iki yaklaşımın eleştirel güvenlik çalışmalarından ne ölçüde farklılaştığını göstermesi açısından önemlidir. Bu bağlamda, postkolonyal güvenlik yaklaşımları, hem Üçüncü Dünya güvenlik yaklaşımlarına hem de eleştirel güvenlik yaklaşımlarına, dünya siyasetindeki kolonyal söylem ve pratiklerin, dünya siyasetinin içinde/ dışında olma ayrımını üretirken getirdiği güvenliksizliklerin de dikkate alınması gerektiğine işaret ederler.